

Y Gwasanaeth Iechyd Gwladol: Cydweithredu ynteu gystadlu?

Stephen Boyce

Ers datganoli yn 1999, mae'r dulliau o ddarparu gwasanaethau'r GIG yn y Deyrnas Unedig wedi dod yn fwyfwy dargyfeiriol. Mae Cymru wedi newid o ddefnyddio marchnad fewnol i reoli gwasanaethau ac yn lle hynny wedi mabwysiadu model integredig o ddarparu gofal iechyd.

Ers datganoli, mae Cymru a'r Alban wedi dilyn llwybr gwahanol i'r dull yn Lloegr o ddarparu gwasanaethau'r GIG. Yng Nghymru, mae rôl y sector preifat mewn gofal iechyd y GIG yn lleihau a bellach nid yw'r farchnad fewnol, a'r rhaniad rhwng y prynwr a'r darparwr, yn bodoli.

Rôl y farchnad yn y GIG: dadleuon o blaid ac yn erbyn

Mae llawer o wleidyddion ac arbenigwyr iechyd yn Lloegr yn credu bod y farchnad yn hanfodol i:

- reoli gwariant;
- codi safonau;
- cynyddu'r dewis sydd ar gael i gleifion.

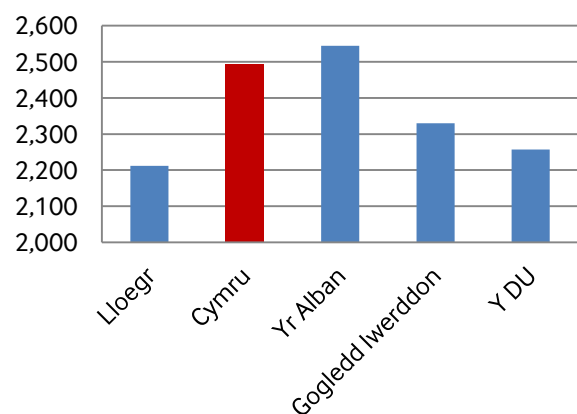
Mae Llywodraethau olynol yng Nghymru, fodd bynnag, wedi mynnu bod hyrwyddo cystadleuaeth yn y GIG yn creu gwasanaethau pytiog a biwrocraidaidd, a'r rheini'n brin o gydlyniant ac yn tansellio egwyddorion sylfaenol gofal iechyd y GIG a ddarperir drwy arian cyhoeddus.

Yn ôl Llywodraeth Cymru, y ffordd ymlaen yw darpariaeth integredig ar gyfer darparu gwasanaethau cyson, cost-effeithiol a chydgyssylltiedig. Ar y llaw arall, yn Lloegr, mae Llywodraeth y Deyrnas Unedig yn hyrwyddo cystadleuaeth yn y GIG ac yn creu cyfleoedd newydd ar gyfer cynnwys y sector preifat mewn gofal iechyd drwy ei dull o weithredu sy'n seiliedig ar 'unrhyw ddarparwr parod'.

Cymru afiach?

Does dim amheuaeth ynghylch yr heriau sy'n wynebu'r GIG yng Nghymru. Allan o bedair gwlad y Deyrnas Unedig, Cymru sydd â'r disgwyliad oes iach lleiaf ar enedigaeth ei thrigolion. Mae gan Gymru lefelau uchel o ordewdra, llawer iawn o achosion o afiechydon cronig a chymunedau ac ynddynt lawer iawn o amddifadedd. Yng Nghymru hefyd y mae'r boblogaeth sydd â'r gyfran fwyaf o bobl hŷn yn y Deyrnas Unedig, gyda llawer o'r bobl hŷn yn byw mewn cymunedau gwledig. Nid yw'n syndod bod gan Gymru wariant uwch y pen ar iechyd a gofal cymdeithasol na'r cyfartaledd yn y Deyrnas Unedig – dim ond yr Alban sy'n uwch.

Cyfanswm gwariant adnabyddadwy y pen (£) ar wasanaethau iechyd a gwasanaethau gofal cymdeithasol personol, 2008-09

Ffynhonnell: ONS

Y dull Cymreig

Ers datganoli, mae Cymru wedi datblygu dull gweithredu unigryw o ran ei gwasanaethau iechyd. Mae Llywodraeth Cymru wedi dewis

cyfyngu ar godi tâl am wasanaethau'r GIG ac, yn achos presgripsiynau, mae wedi cael gwared ar godi tâl yn llwyr. Mae hefyd wedi bod yn fwy cydweithredol o ran cynnwys cleifion mewn gofal iechyd na'r model prynwriaethol a fabwysiadwyd yn Lloegr.

Cafodd Cymru wared ar ei Hawdurdodau Iechyd yn 2003, a chreu dau ar hugain o Fyrddau Iechyd Lleol a phedair ar ddeg o Ymddiriedolaethau'r GIG, ond teimlwyd yn gyffredinol bod y diwygio wedi arwain at greu gormod o gyrff iechyd ar gyfer gwlad o faint Cymru. Mae ailstrwythuro'r GIG yn 2009, a leihaodd nifer y Byrddau Iechyd Lleol i saith, gyda thair Ymddiriedolaeth Iechyd, wedi helpu i fynd i'r afael â'r broblem hon. Fodd bynnag, gallai hyn rwystro cynnydd o ran gwella'r cydgysylltiad rhwng gwasanaethau gofal iechyd a gwasanaethau gofal cymdeithasol awdurdodau lleol, gan nad yw eu ffiniau yn cyfateb bellach.

Roedd adroddiad Wanless 2003 yn atgyfnerthu'r angen i symud adnoddau o ofal drud mewn ysbytai tuag at wasanaethau sylfaenol a gwasanaethau gofal yn y gymuned, a rhoi mwy o bwyslais ar gamau hybu iechyd ac iechyd cyhoeddus. Mae manteision amlwg i waith hybu iechyd y GIG. Dylai mwy o ymarfer corff, llai o ysmegu a gwell arferion bwyta helpu i leihau costau trin afiechydon a rheoli cyflyrau cronig yn y dyfodol.

Rhywbeth sy'n llai amlwg mewn rhai cymunedau yw manteision israddio neu gau ysbytai lleol. Mae'n bosibl y bydd angen eu darbwyllo am werth canoli adnoddau arbenigol mewn llai o ganolfannau rhagoriaeth.

Pwysau newydd

Mae'r hinsawdd ariannol wedi newid bellach, ac mae'r GIG yn wynebu pwysau ar ei gyllideb yn ogystal â wynebu effaith ehangach y cwtogi ar wariant cyhoeddus. Mae'r wasgfa ar wasanaethau gofal cymdeithasol awdurdodau

lleol, er enghraifft, yn debygol o arwain at fwy o alw am ofal iechyd. Mae'n debyg y bydd yr honiadau o well cyd-gysylltu rhwng gwasanaethau iechyd a gwasanaethau gofal cymdeithasol o dan fodel GIG Cymru yn cael eu profi i'r eithaf dros y blynyddoedd nesaf.

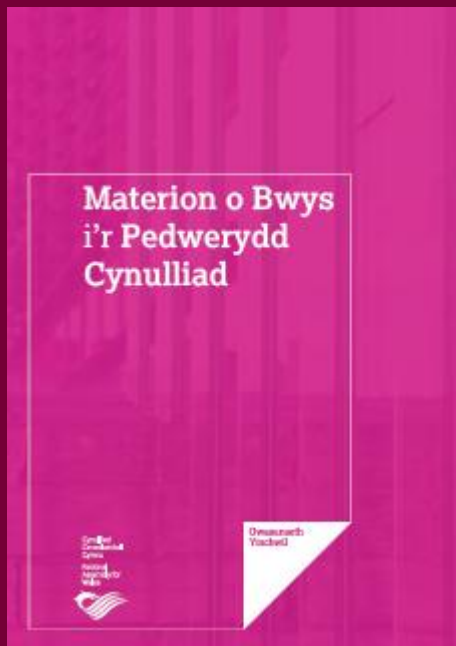
Fel ag erioed yn y GIG, mae pwysau cynyddol sy'n deillio yn sgil poblogaeth sy'n heneiddio, datblygiadau technolegol a disgwyliadau uwch gan y cyhoedd yn golygu bod chwyddiant gofal iechyd yn uwch na chwyddiant prisiau cyffredinol. Mewn cyfnod o gyfyngu ar wariant cyhoeddus, mae angen rhagor o wariant i aros yn yr unfan yn unig, oni bai y gellir cyflawni arbedion drwy ddulliau rheoli mwy effeithlon a gwell arferion gweithio. Mae Llywodraeth Cymru wedi hoelio'i gobeithion ar Wasanaeth Iechyd Gwladol sydd wedi'i integreiddio'n well ac sy'n fwy effeithlon, gyda llai o reolwyr a phwyslais mawr ar hybu iechyd ac ar gyfrifoldeb yr unigolyn dros wella ei iechyd.

Y dyfodol

Rheolaeth ariannol dynn a chraffu gofalus ar berfformiad y Gwasanaeth Iechyd Gwladol fydd y materion mwyaf blaenllaw ar gyfer y dyfodol agos. Mae'n debygol y bydd model Cymru'n cael ei farnu am ei berfformiad o ran amseroedd aros a darparu gwasanaethau, y cyffuriau a'r driniaeth arbenigol sydd ar gael i gleifion, graddfa boddhad cleifion, ac yn y tymor hir, dangosyddion iechyd gwell. Hefyd, bydd safbwyntiau gweithwyr iechyd proffesiynol yn dylanwadu ar unrhyw asesiad o effeithiolrwydd y GIG yng Nghymru.

Mae newid a datblygu yn elfen barhaus yn y GIG, ond mae un peth na fydd yn newid. P'un a yw cydweithredu ac integreiddio yn profi'n well na model sy'n cael ei ddylanwadu gan y farchnad, bydd cyflwr y GIG yn parhau i fod yn flaenllaw ar agenda pawb.

Erthygl o gyhoeddiad gan y Gwasanaeth Ymchwil

Materion o Bwys i'r Pedwerydd Cynulliad

Mae'r ddogfen hon wedi cael ei pharatoi'n arbennig ar gyfer Aelodau'r Cynulliad gan y Gwasanaeth Ymchwil. Mae'n trafod rhai o'r pynciau hynny sy'n debygol o fod o bwys i Aelodau yn ystod y Pedwerydd Cynulliad.

Materion o Bwys i'r Pedwerydd Cynulliad

Am rhagor o gyhoeddiadau, gweler **ein tudalennau ar wefan y Cynulliad**.
www.cynulliadcymru.org/bus-assembly-publications-research.htm

Y Gwasanaeth Ymchwil
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NA

E-bost: **Research.Service@wales.gov.uk**
Twitter: **[@YmchwilCCC](https://twitter.com/YmchwilCCC)**